

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

Κύκλος Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΠΟΡΙΣΜΑ

(άρθρο 4 παρ. 6 ν. 3094/2003: «Ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να δημοσιοποιήσει τη μη αποδοχή των προτάσεών του, εφόσον κρίνει ότι δεν αιτιολογείται επαρκώς»)

ΑΝΑΔΡΟΜΙΚΗ ΚΗΡΥΞΗ ΣΕ ΑΝΥΠΟΤΑΞΙΑ

(Αναφορά υπ' αρ. πρωτ. 5027/2005, πόρισμα της 9.6.2005)

Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη: *Ανδρέας Τάκης*
Χειριστής: *Μιχάλης Τσαπόγας*

ΙΟΥΛΙΟΣ 2005

Ο Συνήγορος του Πολίτη διερεύνησε αναφορά μέλους της μουσουλμανικής μειονότητας της Δυτικής Θράκης, ο οποίος είχε αποστερηθεί την ελληνική ιθαγένεια σε ηλικία 13 ετών, την ανέκτησε (με ανάκληση της πράξης αφαίρεσης) σε ηλικία 32 ετών και αμέσως μετά, χωρίς να μεσολαβήσει νέα κλήση του για κατάταξη στο στρατό, κηρύχθηκε αναδρομικά σε ανυποταξία επειδή δεν είχε προσέλθει για κατάταξη σε ηλικία 19 ετών.

Απευθυνόμενος προς το οικείο Στρατολογικό Γραφείο και το ΓΕΕΘΑ, ο Συνήγορος του Πολίτη εξέθεσε τους λόγους για τους οποίους ήταν παράνομη η συγκεκριμένη αναδρομική κήρυξη σε ανυποταξία, καθ' όσον ο θιγόμενος δεν είχε καν την ελληνική ιθαγένεια κατά τη χρονική στιγμή της υποτιθέμενης υποχρέωσής του προς κατάταξη.

Παρά την επιμονή του ΓΕΕΘΑ, ο Συνήγορος του Πολίτη αναγκάστηκε να διακόψει τη διαμεσολάβησή του επειδή ο θιγόμενος κατετάγη εν τω μεταξύ στον στρατό, οπότε εξέλιπε εκ των πραγμάτων η μοναδική διοικητική συνέπεια της κήρυξης σε ανυποταξία (δηλαδή η απαγόρευση εξόδου από τη χώρα), ενώ οι ποινικές συνέπειες εκκρεμούν ενώπιον της δικαιοσύνης. Ωστόσο, λόγω της σοβαρότητας της υπόθεσης, *«δημοσιοποιεί τη μη αποδοχή των προτάσεών του, εφόσον κρίνει ότι δεν αιτιολογείται επαρκώς»* κατ' άρθρον 4 παρ. 6 ν. 3094/2003.

ΠΟΡΙΣΜΑ

Ο Συνήγορος του Πολίτη, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του σύμφωνα με τα άρθρα 3 & 4 ν. 3094/2003, διερεύνησε την από 23.3.2005 αναφορά (αρ. πρωτ. 5027) του κ. Μ.. Από την αναφορά, τα συνημμένα της έγγραφα και το υπ' αρ. πρωτ. .../13.4.2005 έγγραφο του Στρατολογικού Γραφείου Αλεξανδρούπολης, προκύπτει ότι ο κ. Μ., γεννημένος ως έλληνας πολίτης (τέκνο ελλήνων) το 1972, απώλεσε την ελληνική ιθαγένεια με την απόφαση .../22.7.1985 Υπουργού Εσωτερικών και διεγράφη από τα μητρώα αρρένων της Κοινότητας Μαυροκκλησίου με την απόφαση .../13.8.1985 Νομάρχη Έβρου (κοινοποιηθείσα και στο Στρατολογικό Γραφείο Αλεξανδρούπολης), ενόσω ήταν εγκατεστημένος εκτός Ελλάδος. Επανελθών το 2003 υπέβαλε στο Υπουργείο Εσωτερικών αίτηση για ανάκληση της πράξης αφαίρεσης ιθαγένειας, λόγω εσφαλμένης εφαρμογής του άρθρου 19 του προΐσχυσαντος Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας. Την 28.8.2004, ήτοι πριν ακόμη γίνει δεκτή η ως άνω αίτηση ανάκλησης, συνελήφθη ως ανυπότακτος δυνάμει του εντάλματος .../1991 του ανακριτή Στρατοδικείου Καβάλας, καθ' όσον εκκρεμούσε σε βάρος του ποινική δίωξη μετά από πρωτοβουλία του ανωτέρω Στρατολογικού Γραφείου επειδή φερόταν να έχει κληθεί για κατάταξη την 20.5.1991. Στη συνέχεια, όπως εκτίθεται στην υπ' αρ. .../2004 πρόταση του Εισαγγελέως Στρατοδικείου Ξάνθης προς το οικείο δικαστικό συμβούλιο, *«μετά τη σύλληψη του παραπάνω και την εν συνεχεία ενημέρωση του Στρατολογικού Γραφείου Αλεξανδρούπολης, το τελευταίο, αφού αναζήτησε μέσω της Νομαρχίας και έλαβε εκ νέου τη σχετική*

απόφαση περί διαγραφής του από τα μητρώα αρρένων της Κοινότητας Μαυροκκλησίου, μας απέστειλε με τηλεομοιοτυπία νέο Αντίγραφο Φύλλου Μητρώου, σύμφωνα με το οποίο αυτός διαγράφεται από την 13.8.1985, επειδή απώλεσε την Ελληνική Ιθαγένεια». Αμέσως μετά, με την απόφαση .../2004, το Πενταμελές Στρατοδικείο Ξάνθης απεφάνθη «ότι η ποινική δίωξη ... πρέπει να θεωρηθεί ως μη γενομένη κατ' αναλογική εφαρμογή του άρθρου 79 ΚΠΔ». Στη συνέχεια, ήτοι μετά την (έστω και κατά 19 έτη καθυστερημένη) απόφαση του Στρατολογικού Γραφείου Αλεξανδρούπολης περί διαγραφής αυτού από τα στρατολογικά μητρώα, ο κ. Μ. ανέκτησε την ελληνική ιθαγένεια, αφού το Υπουργείο Εσωτερικών (απόφαση .../16.12.2004, ΦΕΚ .../29.12.2004) έκαμε δεκτή την αίτησή του και ανεκάλεσε την απόφαση διαγραφής. Σε εκτέλεση της ανακλητικής αυτής απόφασης, ενεγράφη εκ νέου στο δημοτολόγιο Δήμου Ορφέα και στα μητρώα αρρένων (απόφαση .../28.1.2005 Νομάρχη Έβρου), έκτοτε δε, ήδη μονίμως εγκατεστημένος στην Ελλάδα και γνωρίζοντας ότι η εν έτει 1991 κλήση του προς κατάταξη είχε κηρυχθεί παράνομη από τη στρατιωτική δικαιοσύνη, εφησύχαζε αναμένοντας νέα κλήση για κατάταξη στις ένοπλες δυνάμεις, μάλιστα δε ισχυρίζεται ότι, κατόπιν ερωτήματός του, το ίδιο το Στρατολογικό Γραφείο τον ενημέρωσε προφορικά ότι θα κληθεί για κατάταξη τον Απρίλιο 2005.

Ωστόσο, αντί της αναμενομένης κλήσης για κατάταξη, ο κ. Μ. έλαβε κλήση για κατάθεση σε διενεργούμενη προανάκριση, ως κατηγορούμενος, συνεπεία νέας μήνυσης που το Στρατολογικό Γραφείο Αλεξανδρούπολης κατέθεσε σε βάρος του μόλις την 16.2.2005, για ανυποταξία τελεσθείσα το 1991. Όπως αναλυτικά εκτίθεται στο τελευταίο απαντητικό έγγραφό του, το Στρατολογικό Γραφείο θεώρησε ότι, κατ' εφαρμογή του άρθρου 10 παρ. 6 ν. 1763/88 («όσοι δεν είναι γραμμένοι στα μητρώα αρρένων και ανήκουν στην ίδια κλάση ή κατηγορία με αυτούς που καλούνται για κατάταξη, υποχρεούνται να κατατάσσονται χωρίς ιδιαίτερη πρόσκληση»), ο κ. Μ. ώφειλε άνευ ετέρου να παρουσιασθεί, οπότε η μη προσέλευσή του εξελήφθη ως αιτία ανυποταξίας ακόμη και χωρίς να πληρούται ο όρος του άρθρου 17 παρ. 1 ν. 1763/88 («ανυπότακτοι κηρύσσονται όσοι, μετά από γενική ή ειδική πρόσκληση για κατάταξη στις Ένοπλες Δυνάμεις, δεν εμφανίζονται στις ορισμένες ημερομηνίες ή προθεσμίες στις μονάδες κατάταξης»), και κατά συνέπεια το Στρατολογικό Γραφείο «διενήργησε αναζήτηση μέσω του κατά τόπο αρμόδιου Τμήματος Ασφαλείας Διδυμοτείχου», το οποίο «μας γνωστοποίησε ότι ο κ. Μ. στις 20 Μαΐου 1991 (ημερομηνία που όφειλε να καταταγεί) βρισκόταν στο εξωτερικό και **σήμερα διαμένει στην Αθήνα**», οπότε το Στρατολογικό Γραφείο «προχώρησε στην κήρυξή του σε ανυποταξία εξωτερικού, **αναδρομικά από 21 Μαΐου 1991**, εν συνεχεία λόγω της διαμονής του στο εσωτερικό μετέβαλε τη στρατολογική του κατάσταση σε

ανυποταξία εσωτερικού, προέβη στην από 16 Φεβ. 2005 μήνυση και τον προγραμματίσει για κατάταξη με την αμέσως επόμενη εκπαιδευτική σειρά».

Η ανωτέρω περιγραφείσα αλληλουχία διαπιστώσεων και ενεργειών του Στρατολογικού Γραφείου Αλεξανδρούπολης καταλείπει, κατ' αρχήν, νομικά και πραγματολογικά κενά. Έτσι, καθ' όσον η υποχρέωση, την οποία θεωρείται ότι υπείχε ο κ. Μ. αμέσως μετά την επανεγγραφή του στα μητρώα αρρένων, είχε ως περιεχόμενο την παρουσίασή του για κατάταξη την 20.5.1991 (αφού αναδρομικώς από τότε κηρύχθηκε ανυπότακτος), δεν είναι ορθή η επίκληση του άρθρου 10 παρ. 6 ν. 1763/88 το οποίο αφορά «αδηλώτους» (ήτοι έλληνες πολίτες, μη εγγεγραμμένους στο μητρώο αρρένων), καθ' όσον στις 20.5.1991 ο κ. Μ. δεν ήταν απλώς «αδήλωτος», αλλ' ανιθαγενής. Επί πλέον, το Στρατολογικό Γραφείο, ενώ πληροφορήθηκε εγκαίρως τη σημερινή κατοικία του κ. Μ., παρέλειψε να τον αναζητήσει εκεί και προέβη στην κήρυξή του σε ανυποταξία, χωρίς να καθίσταται σαφές το τί ακριβώς θα είχε πράξει, αν τυχόν τον εύρισκε κατοικούντα στο Μαυροκκλήσιο Έβρου.

Πολύ σοβαρότερα, όμως, είναι τα ερωτήματα που γεννώνται από την άποψη του Στρατολογικού Γραφείου Αλεξανδρούπολης, ότι *«ως εκ της επανεγγραφής του –συνεπεία της ανάκλησης της αποστέρησης της Ελληνικής Ιθαγένειας– ο ανωτέρω ήταν πλέον εγγεγραμμένος ως Έλληνας από τη γέννησή του με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις να απορρέουν επίσης από το χρόνο της γέννησής του ... Η κλήση για κατάταξη συνεπεία της επανεγγραφής του, ήταν νέα κλήση, δίχως παράνομο χαρακτήρα αλλά καθόλα ορθή και νόμιμη, καθώς η εγγραφή του ως Έλληνα από τη γέννησή του καθορίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις από το χρόνο της γέννησής του και όχι σε πραγματικό χρόνο (όπως ισχύει π.χ. για τους πολιτογραφηθέντες) καθώς άλλη ερμηνεία θα αναιρούσε τις διατάξεις του ΚΕΙ περί κτήσης της Ελληνικής Ιθαγένειας από τη γέννηση».* Το Στρατολογικό Γραφείο, επομένως, έκρινε ότι, μετά την ανάκληση της αφαίρεσης ιθαγένειας, ανετράπη αναδρομικώς και η διαγραφή του κ. Μ. από τα στρατολογικά μητρώα, **ανέκτησε τη νομιμότητά της η παλαιά κλήση αυτού προς κατάταξη, και συνεπώς ανεβίωσε ο παράνομος χαρακτήρας της παράλειψής του να καταταγεί εν έτει 1991.** Μάλιστα, το Στρατολογικό Γραφείο έθεσε τις δυσμενείς συνέπειες της υποτιθέμενης αυτής «παράλειψης» εκ νέου σε ισχύ, μόλις 45 ημέρες μετά την ανάκτηση της ιθαγένειας του κ. Μ. και χωρίς να τον καλέσει εκ νέου ή να τον ενημερώσει καθ' οιονδήποτε τρόπο για την άποψή του περί της αναβιώσας στρατολογικής και ποινικής εκκρεμότητας, η δε υποβληθείσα μήνυση όχι μόνο δεν φαίνεται να συνάδει προς την αρχή

της ισχύος του δεδικασμένου ποινικών αποφάσεων (εν όψει της απόφασης .../2004 του Πενταμελούς Στρατοδικείου Ξάνθης), αλλ' επί πλέον αφορά **πράξη αναδρομικώς κρινόμενη ως αξιόποινη** («προχώρησε στην κήρυξή του σε ανυποταξία εξωτερικού, αναδρομικά από 21 Μαΐου 1991, εν συνεχεία ... προέβη στην από 16 Φεβ. 2005 μήνυση»), κατά τρόπο μη ανεκτό προκειμένου περί εκτιμήσεων ποινικής ευθύνης.

Πράγματι, η ανάκληση παράνομης διοικητικής πράξεως έχει αναδρομική ισχύ, εφ' όσον ειδικός νόμος ή η ίδια η ανακλητική πράξη δεν ορίζει το αντίθετο. Εν προκειμένω, η αφαίρεση της ιθαγένειας του κ. Μ. απεδείχθη παράνομη, καθ' όσον το Υπουργείο Εσωτερικών έκαμε δεκτή την αίτησή του στην οποία ο ίδιος επεκαλείτο το ότι δεν συνέτρεχαν οι νόμιμες προϋποθέσεις αφαίρεσης ιθαγένειας κατά το τότε ισχύον δίκαιο (ειδικότερα, επειδή ήταν ανήλικος και ο πατέρας του δεν είχε απωλέσει την ελληνική ιθαγένεια). Έτσι, κατ' αρχήν, ο κ. Μ. ανέκτησε αναδρομικώς την ελληνική του ιθαγένεια, ως μηδέποτε αφαιρεθείσα. Τούτο, ωστόσο, δεν αναιρεί τον παράνομο χαρακτήρα της εν έτει 1991 κλήσης αυτού για κατάταξη και της συνακόλουθης κήρυξής του σε ανυποταξία. Οι επίμαχες αυτές πράξεις ήσαν **εξ αρχής παράνομες** (όπως έχει ήδη κρίνει το Στρατοδικείο Ξάνθης), καθ' όσον αφορούσαν πρόσωπο το οποίο κατά τον κρίσιμο πραγματικό χρόνο δεν είχε την ελληνική ιθαγένεια. Έτσι, δεν επανανομιμοποιήθηκαν στις 29.12.2004, καθ' όσον ούτε εξέλιπε η αιτία της παρανομίας τους, **ούτε νοείται καν αυτοδίκαιη ανάκτηση της νομιμότητας μιάς διοικητικής πράξης που κατά τον χρόνο εκδόσεώς της ήταν παράνομη**. Ακριβώς όπως, σύμφωνα με την αρχή του τεκμηρίου νομιμότητας, μιά διοικητική πράξη από την έναρξη ισχύος της και μέχρις ότου ακυρωθεί, καταργηθεί, ανακληθεί ή άλλως πως εξαφανισθεί, παράγει όλα τα έννομα αποτελέσματά της ανεξαρτήτως τυχόν νομικών πλημμελειών αυτής, το αυτό συμβαίνει και με μιάν αρμοδίως ακυρωθείσα, καταργηθείσα, ανακληθείσα ή άλλως πως εξαφανισθείσα πράξη, η οποία, **μέχρις ότου ανακτήσει δι' αναλόγου διαδικασίας την ισχύ της, παραμένει ανίσχυρη ως αρμοδίως είχε τούτο διαγνωσθεί, ανεξάρτητα από το αν εξακολουθεί να συντρέχει ο συγκεκριμένος νόμιμος λόγος για τον οποίον αυτή είχε κηρυχθεί ανίσχυρη**. Η εξαγωγή αυτού του συμπεράσματος από την αρχή του τεκμηρίου νομιμότητας (το οποίο, έτσι, καθίσταται «τεκμήριο παρανομίας» για διοικητικές πράξεις των οποίων η ισχύς έχει αρμοδίως καταλυθεί), αποτελεί αυτονόητη συνέπεια του γεγονότος ότι η εν λόγω αρχή έχει από μακρού παύσει ν' ανάγεται στην αρχαϊκή νομική αντίληψη περί μονομερούς αυθεντίας της δημόσιας εξουσίας, και ήδη, βάσει νομολογίας (αποφάσεις 1157/91, 1158/91, 1643/91 Συμβουλίου Επικρατείας), ανάγεται στην **ασφάλεια του δικαίου**, θεμελιώδη παραδοχή του κράτους δικαίου,

σύμφωνα με την οποία η ρύθμιση και μεταρρύθμιση εννόμων καταστάσεων οφείλει να χαρακτηρίζεται από προβλεψιμότητα, εξ ου και, όπως παγίως πλέον γίνεται δεκτό, το τεκμήριο νομιμότητας δεσμεύει όχι μόνο τους διοικουμένους αλλά και τη διοίκηση. Στην προκείμενη περίπτωση, οι ενέργειες του Στρατολογικού Γραφείου με τις οποίες διαπιστώθηκε η παρανομία (και κηρύχθηκε το ανίσχυρον) της παλαιάς κλήσης προς κατάταξη, παρήγαγαν **τεκμήριο νομιμότητας υπέρ της έκτοτε δημιουργηθείσης έννομης κατάστασης** (δηλαδή της **μη υποχρέωσης κατάταξης** εν έτει 1991), το τεκμήριο δε αυτό δεν μπορεί ν' ανατραπεί δυσμενώς για τον ανυπαίτιο διοικούμενο, παρά μόνον αν τηρηθούν διαδικασίες «*αναστροφής*» του, ανάλογες προς εκείνες με τις οποίες αυτό προέκυψε, και πάντως με εξασφάλιση του δικαιώματος ακρόασης προ μιάς αναμφισβήτητα δυσμενούς μεταβολής. Συνεπώς, η ανάκτηση της αφαιρεθείσης ιθαγένειας δεν είναι δυνατό να επισύρει, δι' ενός «*μαγικού*» ή μαθηματικού αυτοματισμού, την αναδρομική αναστροφή ολόκληρου του εν τω μεταξύ σχηματισθέντος νομικού οικοδομήματος, παρά μόνο καθ' όσον αφορά εκείνα τα πεδία για τα οποία η εν λόγω αναστροφή δεν προϋποθέτει την τήρηση ορισμένης διαδικασίας. Αναδρομική ισχύ μπορεί, βεβαίως, να προσδοθεί στην πρόσφατη επανεγγραφή του κ. Μ. στα μητρώα αρρένων και τα δημοτολόγια, τούτο όμως δεν είναι δυνατό να επιφέρει άλλες έννομες συνέπειες, πλην της νέας, άμεσης κλήσης αυτού προς κατάταξη.

Άλλωστε, η αναδρομικότητα της ανάκτησης καταλαμβάνει κατ' αρχήν τα εκ της ιθαγένειας τυχόν απορρέοντα δικαιώματα του διοικουμένου, και εκ των υποχρεώσεών του μόνον όσες απορρέουν από την κατά πραγματικό χρόνο (και όχι κατά πλάσμα δικαίου) διατηρούμενη ιθαγένεια. Ακόμη και αν γίνει δεκτό ότι η αναδρομικότητα της ανάκτησης ιδρύει αναδρομική υποχρέωση στράτευσης, η τελευταία αυτή υποχρέωση επιτρέπει μεν στη διοίκηση ν' αντιμετωπίζει εφεξής τον στρατεύσιμο ως ανέκαθεν υπόχρεο, πλην όμως, σε ό,τι αφορά τον παρελθόντα χρόνο, δεν είναι δυνατό να μετουσιωθεί σε **υποχρέωση κατάταξης για συγκεκριμένη ημερομηνία**, της οποίας η παραβίαση είναι απαραίτητη προϋπόθεση κάθε επιβολής κυρώσεων. Με τον ίδιο συλλογισμό, άλλωστε, όποιος αποκτά την ελληνική ιθαγένεια διά καθορισμού (και όχι διά πολιτογραφήσεως) καθίσταται μεν «*αναδρομικώς*» από τη γέννησή του υπόχρεος στράτευσης, αλλά **δεν του καταλογίζεται ανυποταξία**. Η **μόνη διαφορά** ανάμεσα στο τελευταίο αυτό παράδειγμα (του αποκτώντος ιθαγένεια από γεννήσεως διά καθορισμού) και στην περίπτωση του κ. Μ., έγκειται στο ότι ο κ. Μ. είχε, επί πλέον, **λάβει και κλήση προς κατάταξη** (εν έτει 1991). Η πράξη όμως αυτή της διοίκησης υπήρξε παράνομη, έχει ήδη εξαφανισθεί και συνεπώς δεν είναι δυνατό ν' αναβιώνει συνεκτιμώμενη εις βάρος του θιγομένου.

Επί πλέον, σε καμμιάν απολύτως περίπτωση δεν είναι σύμφωνο με την αρχή της χρηστής διοίκησης το ν' αναζητηθεί αναδρομικώς ευθύνη, και μάλιστα ποινική, από πράξη ή παράλειψη του διοικουμένου (εν προκειμένω, τη μη προσέλευσή του προς κατάταξη εν έτει 1991), η οποία **κατά τον χρόνο της τελέσεώς της ήταν νόμιμη επί τη βάσει μιάς τότε ακόμη ισχυρής αλλ' αργότερα ανακληθείσης διοικητικής πράξης**. Η αναδρομή δυσμενών καταστάσεων, όπως η κατάσταση ανυποταξίας, είναι κατ' αρχήν εύλογη όταν συνδέεται αιτιωδώς προς πράξη, παράλειψη ή άλλως πως εκδηλούμενη βούληση του θιγομένου, όπως, λόγου χάριν, όταν η διοίκηση ανακαλύπτει εκ των υστέρων ότι κάποιος στρατεύσιμος δεν κλήθηκε προς κατάταξη επειδή είχε απαλλαγεί με χρήση πλαστών ή αναληθών ιατρικών πιστοποιητικών, ή επειδή δεν είχε καν εγγραφεί στα στρατολογικά μητρώα παραλείποντας δική του σχετική υποχρέωση (εδώ, άλλωστε, εντοπίζεται η πρακτική σημασία του άρθρου 10 παρ. 6 ν. 1763/88, σύμφωνα με το οποίο «*όσοι δεν είναι γραμμένοι στα μητρώα αρρένων ... υποχρεούνται να κατατάσσονται χωρίς ιδιαίτερη πρόσκληση*»). Η αναδρομή δυσμενών καταστάσεων δεν είναι, όμως, νόμιμη, όταν η «*παράλειψη*» του θιγομένου (εν προκειμένω, η μη κατάταξή του) **δεν συνδέεται αιτιωδώς προς τη βούλησή του**. Με άλλα λόγια, η ευθύνη από πράξη ή παράλειψη, ανεξάρτητα από το αν επισύρει διοικητικές (κήρυξη σε ανυποταξία, απαγόρευση εξόδου), ποινικές (μηνύση και δίωξη για ανυποταξία) ή αστικές κυρώσεις, παρίσταται νοητή μόνον εφ' όσον η επίμαχη πράξη ή παράλειψη, **κατά τον χρόνο και υπό τις συνθήκες τελέσεώς της**, μπορεί ν' αναχθεί στη βούληση εκείνου στον οποίο καταλογίζεται, όχι όμως όταν εκείνος, κατά την επίμαχη χρονική στιγμή (και κατά τα επόμενα 13 έτη), **δεν μπορούσε καν να πράξει άλλως**, και μάλιστα εξ αιτίας μιάς προηγηθείσης πράξεως της πολιτείας. Όπως εναργώς εκτίθεται στην ανωτέρω απαλλακτική εισαγγελική πρόταση, «*το Στρατολογικό Γραφείο, κατά παράβαση των καθηκόντων των τότε διοικούντων ..., δεν ενημέρωσε με τη μεταβολή αυτή τη στρατολογική μερίδα του ως άνω κατηγορουμένου, με αποτέλεσμα να υποβάλει τη σχετική μήνυση ... όταν ο Μ. συμπλήρωσε το προς στράτευση όριο ηλικίας και δεν κατετάγη. Πώς να καταταγεί όμως κάποιος στις τάξεις του Στρατού, όταν δεν έχει την ιδιότητα του Έλληνα πολίτη;*». Πράγματι, ακόμη και αν ο κ. Μ. είχε προσφερθεί εθελουσίως να καταταγεί καθ' οιανδήποτε χρονική στιγμή της μακράς περιόδου «*ανυποταξίας*» του (1991-2004), οι ένοπλες δυνάμεις δεν θα ήταν καν δυνατό να δεχθούν τις υπηρεσίες του, ως αλλοδαπού.

Η ίδια ακριβώς διαπίστωση, σχετικά με το κατά πόσον ο κ. Μ. μπορούσε καν να πράξει διαφορετικά εν έτει 1991, πρέπει να επαναληφθεί και καθ' όσον αφορά το έτος 2005: μη κληθείς εκ

νέου για κατάταξη (παρ' ότι ο ίδιος μερίμνησε για την άμεση επανεγγραφή του στα μητρώα αρρένων και απηύθυνε προφορικό ερώτημα στο Στρατολογικό Γραφείο), **πού, πώς και πότε θα μπορούσε**, ακόμη και την επομένη της ανακτήσεως της ιθαγενείας του, να παρουσιασθεί προς κατάταξη σε εκτέλεση της (έστω καθ' υπόθεσιν) αναβιώσεως παλαιάς κλήσεως, προκειμένου ν' αποφύγει τις δυσμενείς συνέπειες της ανυποταξίας; Συναφώς επισημαίνεται ότι αν το Στρατολογικό Γραφείο Αλεξανδρούπολης, εν έτει 1991, είχε επιτελέσει ορθώς και νομίμως το καθήκον του και δεν είχε καλέσει τον κ. Μ. προς κατάταξη, σήμερα ο ίδιος δεν θ' αντιμετώπιζε κυρώσεις ανυποταξίας, παρά μόνο θα εκαλείτο το πρώτον για κατάταξη, όπως κάθε άλλος έλληνας που απώλεσε την ιθαγένειά του σε (μη στρατεύσιμη) ηλικία 13 ετών και την ανέκτησε σε ηλικία 32 ετών. Έτσι, ο κ. Μ. εμφανίζεται ήδη να **επιβαρύνεται με τις επαχθείς συνέπειες μιάς κατάστασης αναγόμενης σε αποκλειστική υπαιτιότητα της διοίκησης, και μάλιστα της ίδιας ακριβώς υπηρεσίας η οποία σήμερα επιβάλλει κυρώσεις εις βάρος του.**

Επισημαίνοντας τα ανωτέρω, ο Συνήγορος του Πολίτη απευθύνθηκε στο Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας (Διεύθυνση Στρατολογικού), παρακαλώντας για την παρέμβασή του προκειμένου να επανεξετασθεί η στρατολογική εκκρεμότητα του κ. Μ., ως προς τη νομιμότητα και ισχύ της κήρυξης αυτού σε ανυποταξία. Ο Συνήγορος του Πολίτη ευελπιστούσε ότι το ΓΕΕΘΑ θα συμμεριζόταν τις διαπιστώσεις του, τουλάχιστον κατά το σκέλος της εκ των υστέρων νομικής αποτίμησης των ενεργειών του Στρατολογικού Γραφείου. Ωστόσο, με την απάντησή του (έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. .../26.5.2005), το ΓΕΕΘΑ αποδέχεται ως *«καθ' όλα ορθές και νόμιμες»* όλες τις ενέργειες του Στρατολογικού Γραφείου. Προς αιτιολόγηση της άποψης αυτής, το ΓΕΕΘΑ επικαλείται, *απαράλλακτα* όπως και το Στρατολογικό Γραφείο, τον αναδρομικό χαρακτήρα της ανάκτησης της ιθαγενείας, θεωρώντας αυτονόητη την αναδρομική ισχύ των προϋποθέσεων ανυποταξίας (*«ήταν έλληνας από τη γέννησή του, με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις να απορρέουν επίσης από το χρόνο της γέννησής του»*) και μη απαντώντας σε κανένα από τα σχετικά αντεπιχειρήματα. Την αδυναμία κατάταξης του κ. Μ. εν έτει 1991 **δεν την αντιμετωπίζει ως νομικό κώλυμα**, παρά μόνον ως πραγματικό: *«παρόλο που την ημερομηνία που υποχρεούταν να καταταγεί συνέτρεχαν λόγοι ανυπέρβλητου κωλύματος (δεν είχε την ελληνική ιθαγένεια), η Διοίκηση δεν έχει την αρμοδιότητα να εκτιμήσει τους παραπάνω λόγους»*. Ως απλό πραγματικό κώλυμα, δηλαδή στην ίδια μοίρα με ένα πρόβλημα υγείας, μιά συγκοινωνιακή ανωμαλία λόγω θεομηνίας ή άλλον λόγο ανωτέρας βίας, η **έλλειψη της ελληνικής ιθαγενείας** (κατά τον επίμαχο χρόνο) δεν μπορεί, κατά την άποψη του ΓΕΕΘΑ, να συνεκτιμηθεί από το Στρατολογικό Γραφείο ως λόγος

αποκλεισμού της αντικειμενικής υπόστασης της ανυποταξίας, παρά μόνον από το Στρατοδικείο ως λόγος αφορών την υποκειμενική υπόσταση, οπότε το καθεστώς ανυποταξίας (μέχρι τη δικάσιμο), δηλαδή μία διοικητική κύρωση αυτή καθ' εαυτήν, φαίνεται να επιβάλλεται σχεδόν ως φυσικό φαινόμενο, μη δυνάμενο ν' αποτραπεί από κανέναν.

Καθ' όσον αφορά τη δυνατότητα της διοίκησης να παρέμβει στην ήδη διενεργουμένη προανάκριση, το ΓΕΕΘΑ ορθώς, πάντως, επισημαίνει ότι, επί του πρακτέου, ούτε ο ίδιος ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας έχει τη δυνατότητα να παραγγείλει την ανάκληση μήνυσης η οποία ήδη εκκρεμεί ενώπιον της δικαιοσύνης, εξ αυτού, άλλωστε, του λόγου ο Συνήγορος του Πολίτη κοινοποιεί το παρόν έγγραφό του στην κορυφή της διοικητικής ιεραρχίας του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας μόνο προς ενημέρωσή της, και όχι εισηγούμενος την παρέμβαση αυτής. Πολλώ μάλλον αδυνατεί ο Συνήγορος του Πολίτη ν' απευθυνθεί καν στην Εισαγγελία του οικείου Στρατοδικείου, αφού, κατ' άρθρον 3 παρ. 4 ν. 3094/2003, *«δεν επιλαμβάνεται υποθέσεων που εκκρεμούν ενώπιον δικαστηρίου ή άλλης δικαστικής αρχής»*. Τέλος, αφ' ης στιγμής ο κ. Μ. έχει ήδη από 9.5.2005 καταταγεί και υπηρετεί, έχει, πλέον, καταστεί άνευ σημασίας ακόμη και η μόνη διοικητική επίπτωση της κατάστασης ανυποταξίας, δηλαδή η αυτοδίκαιη (άρθρο 20 παρ. 1 ν. 1763/88) απαγόρευση εξόδου από τη χώρα, στην οποίαν ο Συνήγορος του Πολίτη είχε μέχρι στιγμής στηρίξει την αρμοδιότητα παρέμβασής του. Τούτο, βεβαίως, δεν σημαίνει ότι αναιρείται η σχηματισθείσα εικόνα παρανομίας, παρά μόνον ότι έχουν εξαντληθεί τα περιθώρια για περαιτέρω λυσιτελή διαμεσολάβηση. Αντίθετα, **η παράνομη συμπεριφορά της διοίκησης μπορεί να θεωρηθεί τετελεσμένη**, καθ' όσον, ήδη κατά τον διαδραμόντα χρόνο των τεσσάρων μηνών, η εφαρμοσθείσα απαγόρευση εξόδου συνιστά, εκτός των άλλων, παραβίαση του άρθρου 12 παρ. 2-3 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, κυρωθέντος με τον ν. 2462/97.

Εν όψει των ανωτέρω, ο Συνήγορος του Πολίτη κρίνει σκόπιμο να θέσει τις ανωτέρω επισημάνσεις του ενώπιον του αρμοδίου Υπουργείου, προκειμένου αυτές να συνεκτιμηθούν προς αποφυγή επανάληψης αντιστοίχων φαινομένων, και εξετάζει το ενδεχόμενο εφαρμογής της εξαιρετικής διάταξης του άρθρου 4 παρ. 6 ν. 3094/2003 (*«μπορεί να δημοσιοποιήσει τη μη αποδοχή των προτάσεών του, εφόσον κρίνει ότι δεν αιτιολογείται επαρκώς»*).